

УДК 658.8:338.439.4

DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.199.15-19>**Венгерова О.В.**

кандидат економічних наук

Таврійський державний агротехнологічний університет ім. Д. Моторного

Venherova Olena

PhD. in Economic Sc.

Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University

<https://orcid.org/0009-0004-3048-4226>

МАРКЕТИНГОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті визначено сучасні виклики, з якими зустрічаються агровиробники олійних культур та окреслено перспективи розвитку ринку олійних культур в сучасних умовах господарювання. Автором статті проаналізовано сучасний стан ринку олійних культур, встановлено основні тенденції розвитку цього ринку. Встановлено, що незважаючи на складні умови, зокрема військові ризики, логістичні труднощі та коливання світових цін, аграрний сектор демонструє адаптивність і зростання врожайності. Визначено, що внутрішній попит на олію залишається стабільно високим, що стимулює розвиток виробництва та переробки. Акцентовано увагу на тому, що вітчизняні агровиробники активно шукають нові можливості для розвитку і збільшення прибутковості своєї діяльності. Підкреслено, що майбутнє ринку олійних культур буде залежати від геополітичної ситуації, інтеграції з ЄС та інвестицій у модернізацію галузі. Результати дослідження мають бути враховані агровиробниками олійних культур при розробці ефективних маркетингових стратегій для забезпечення стійкого зростання галузі.

Ключові слова: ринок олійних культур, маркетингові дослідження, нішеві культури, олійно-жирова продукція, олійні культури, агровиробники.

MARKET RESEARCH OF THE OILSEEDS MARKET: CHALLENGES AND PROSPECTS

The relevance of the article lies in the fact that during 2023-2024, oilseed production in Ukraine remained stable, which ensured not only full coverage of domestic demand but also made it possible to significantly expand export supplies. Sunflower continues to play a key role in the structure of oilseeds, covering about 80% of the total production. At the same time, there is a tendency to diversify crops, which is manifested in the growing share of rapeseed and soybeans, making the agricultural sector more resilient to market fluctuations.

The purpose of the article is to identify the challenges and prospects for the development of the oilseeds market in the current economic environment.

The article uses the following research methods: statistical, descriptive, comparative, and graphical.

The article identifies the current challenges faced by oilseed producers and outlines the prospects for the development of the oilseed market in the current economic environment. The author analyzes the current state of the oilseeds market and identifies the main trends in the development of this market. It is established that despite the difficult conditions, in particular, military risks, logistical difficulties and fluctuations in world prices, the agricultural sector demonstrates adaptability and yield growth. It is determined that domestic demand for oil remains consistently high, which stimulates the development of production and processing. It is emphasized that domestic agricultural producers are actively looking for new opportunities to develop and increase the profitability of their activities. It is emphasized that the future of the oilseeds market will depend on the geopolitical situation, integration with the EU and investments in the modernization of the industry.

The results of the study should be taken into account by oilseed producers when developing effective marketing strategies to ensure sustainable growth of the industry. The challenges faced by agricultural producers of oil and fat products today, identified in the article, should be used in the development of marketing strategies in the process of building a SWOT analysis matrix of an enterprise. The established prospects for the development of the oilseeds market should be considered in the same SWOT analysis matrix as opportunities.

Keywords: oilseeds market, market research, niche crops, oil and fat products, oilseeds, agricultural producers.

JEL classification: M31, Q13, Q17.

Постановка проблеми. У 2023-2024 рр. виробництво олійних культур в Україні залишалося стабільним, що дозволило не лише повністю забезпечити внутрішній попит, а й суттєво наростити експорт. Соняшник продовжує домінувати серед олійних культур, займаючи близько 80% від загального обсягу вирощування [7]. Водночас спостерігається тренд на диверсифікацію посівних площ: зростає частка ріпаку та сої, що сприяє гнучкості аграрного сектора.

Протягом цього періоду ціни на олійні культури залишалися на високому рівні, що робило їх вирощування вигідним для аграріїв. У той же час Україна посилювала свої позиції на світовому ринку завдяки зростанню експорту як сировини, так і продуктів її переробки. В нашій країні активно розвивається переробна галузь, що сприяє збільшенню експорту готової продукції з доданою вартістю. Загалом, ринок олійних культур демонструє стабільність та має всі передумови для подальшого зростання в середньостроковій перспективі.

Гіпотезою цього дослідження є таке твердження: якщо агровиробники та переробні підприємства України будуть обізнані щодо викликів, з якими можуть зустрітись в процесі виробництва олійних культур, та перспектив ринку олійних культур, то це сприятиме підвищенню конкурентоспроможності та стабільності цього ринку, а також забезпечить зростання експортного потенціалу та прибутковості галузі. Ця гіпотеза передбачає, що за допомогою маркетингового дослідження можна визначити виклики і перспективи, що стоять перед виробниками олійних культур і сформулювати ефективну маркетингову стратегію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню ринку олійних культур присвячено багато аналітичних та наукових праць. Зокрема, глобальна аудиторська компанія BDO провела ґрунтовне дослідження ринку олійних культур і дійшла висновку, що протягом 2023-2024 рр. цей ринок зміцнив свої позиції на глобальному ринку. Попри військові дії здійснювались заходи спрямовані на модернізацію та розширення потужностей олійно-жирових заводів, що було реалізовано завдяки значній інвестиційній привабливості галузі [7]. За даними АПК Інформ, Міністерство аграрної політики і продовольства прогнозує, що площа сівби олійних культур у 2025 р. становитиме 8,892 млн га, або 38,7% від загальної площі посівів [1]. Звичайно, в сучасних умовах передбачити реалістичність цих прогнозів дуже складно, але те, що на вирощування олійних культур передбачається виділити понад третину посівних земель свідчить про стратегічне значення ринку олії.

У роботі В. Гарбар досліджується вплив галузевих особливостей на формування ринку вітчизняної олійно-жирової продукції [3]. Науковці В. Покин'яча та О. Тімченко дослідили світовий ринок соняшникової олії і визначили місце України на цьому ринку [6]. У роботі О. Шандрівської, Н. Притуляк, О. Греб було визначено базові тенденції, фактори впливу та перспективи розвитку вітчизняного ринку соняшникової олії [9]. І. Чехова у своїй роботі звертає увагу на

особливості функціонування ринку олійних культур в нашій державі [8]. Л. Литовченко дослідила стратегії підвищення економічної ефективності виробників олійно-жирової продукції [5].

Незважаючи на велику кількість публікацій, які присвячені дослідженню ринку олійних культур, не розкритими лишаються питання, що пов'язані з перспективами цього ринку в сучасних умовах господарювання, а також тим, як змінився ринок олійних культур внаслідок військових дій та під впливом стрімкого технологічного розвитку. Це зумовлює необхідність проведення більш глибоких досліджень у цьому напрямі.

Мега статті – визначення викликів та перспектив розвитку ринку олійних культур в сучасних умовах господарювання.

Для досягнення поставленої мети необхідно проаналізувати сучасний стан ринку олійних культур, встановити основні тенденції розвитку цього ринку. У завдання цього дослідження входить визначення викликів, що стоять перед виробниками олійно-жирової продукції, та перспектив розвитку ринку олійних культур.

Виклад основних результатів дослідження. Теоретико-методологічна основа дослідження базується на аналітичних звітах інформаційних агентств та наукових працях вітчизняних вчених. У статті використані такі методи дослідження: статистичний, описовий, порівняльний, графічний.

За даними глобальної аудиторської компанії BDO, у 2024 р. Україна продемонструвала зростання посівних площ під олійні культури на 0,2 %, порівняно з 2023 р. Звичайно, це не перебиває скорочення посівних площ на 17,1 % у 2022 р., яке відбулось через військову агресію російської федерації. При цьому, за даними фахівців, високі показники врожайності створюють сприятливі умови як для розширення експорту, так і для задоволення внутрішнього попиту. Водночас це гарантує не тільки стабільне виробництво, а й конкурентну перевагу завдяки ефективнішому використанню кожного гектара посівів [7].

Через військову агресію у 2022 р. врожайність олійних культур знизилась на 6,6%, але вже у 2023 р. вдалося відновити рівень врожайності і він досяг 2,6 т з гектару. Така ж врожайність була і у 2024 р. Слід зазначити, що за показником врожайності Україна переважає більшість країн світу, що займаються вирощуванням олійних культур.

Навіть за таких позитивних змін щодо показників врожайності фахівці зазначають, що вірогідність досягнення довоєнного рівня виробництва олійно-жирової продукції очікується не раніше другої половини 2030-х рр. [7]. Такі прогнози пов'язані з невизначеністю щодо припинення військових дій.

Слід зазначити, що експорт олійних культур в загальному обсязі виробництва є незначним і становить приблизно 25 %, що пов'язано зі стабільно високим внутрішнім попитом на олію. За даними «АПК Інформ», за перші 7 місяців 2024-2025 маркетингового року (МР) збільшилось відвантаження сої та насіння ріпаку до 909 млн дол. та 1,452 млрд дол. відповідно.

При цьому експорт насіння соняшнику зменшився до 22 млн дол. у липні-січні 2024-2025 МР [4]. Зростання обсягів виробництва олії та збільшення обсягів експорту свідчить про збалансований розвиток внутрішнього та зовнішнього ринків. У свою чергу це

забезпечує стабільність розвитку галузі.

За твердженням В. Гарбар, найбільш поширеними олійними культурами в Україні є соняшник, соя, ріпак, гірчиця та льон [3, с. 115]. Структура виробництва олійних культур за їх видами представлена на рис. 1.

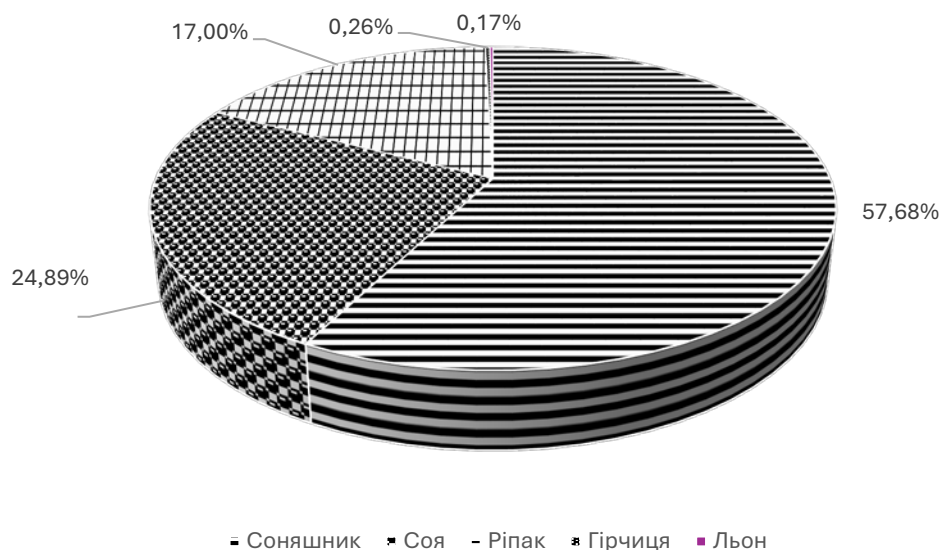

Рис. 1. Структура виробництва олійних культур за їх видами у 2024-2025МР

Джерело: складено автором за [4]

Найбільші обсяги виробництва олійних культур припадають на соняшник, а найменші – на гірчицю та льон. При цьому слід зауважити, що найбільше соняшника і гірчиці вирощували до 2022 р. на півдні України. Через те, що більшість посівних площ на півдні опинилась в окупації або в зоні проведення бойових дій, вирощування гірчиці перенесли у нетрадиційні для цієї культури Миколаївську, Одеську, Сумську, Харківську та навіть Чернігівську області[2].

Щодо вирощування льону, то у 2024 р. його вирощування почало стрімко зростати, оскільки аграрії шукають додаткові шляхи для розвитку підприємств та отримання прибутку. Слід зазначити, що поштовхом до вирощування нішевих культур (льону та гірчиці) є зростання тренду до ведення здорового способу життя і вживання насіння льону, як у вигляді олії, так і у вигляді зерен доданих у різні продукти (хлібці, батончики, пластівці тощо).

На думку Л. Литовченко, до основних проблем, з якими зіштовхуються виробники олійних культур є брак та застарілість засобів зберігання, зміни клімату, недостатньо ефективна транспортна інфраструктура [5, с. 76]. На нашу думку, перелік основних викликів, з якими наразі зустрічаються виробники олійних культур, можна значно розширити наступними пунктами:

1. Вплив війни та безпекові ризики: постійні ракетні удари та загроза атак на аграрну інфраструктуру; мінування сільськогосподарських земель та зменшення площі посівів; втрата контролю над частиною територій, що ускладнює виробництво та експорт.

2. Логістичні проблеми та експортні обмеження: обмежений доступ до чорноморських портів через

блокаду чи обмеження судноплавства; перевантаження альтернативних маршрутів (залізниця, дунайські порти); проблеми з транзитом через європейські країни через захисні механізми фермерів ЄС; висока вартість логістики через нестачу транспортних потужностей та підвищені страхові ризики.

3. Ринок і ціноутворення: коливання світових цін на соняшникову олію, сою, ріпак через глобальні зміни попиту та пропозиції; висока конкуренція з Аргентиною, Бразилією та РФ, які активно експортують олійні культури; відсутність довгострокових контрактів через нестабільну ситуацію в країні.

4. Доступ до фінансування та інвестицій: високі ставки кредитів, обмежений доступ до міжнародного фінансування; ризики для іноземних інвесторів, які бояться вкладати в агросектор України через війну; дефіцит обігових коштів у фермерів та аграрних компаній через зниження маржі.

5. Енергетична нестабільність: віялові відключення електроенергії та зростання вартості енергоносіїв ускладнюють роботу переробних підприємств та елеваторів.

6. Зміни клімату та погодні ризики: посухи, аномально низькі температури та зміни вологісного режиму, що впливають на врожайність; необхідність адаптації до нових кліматичних умов (зміна сортів, технологій); зростання потреби у зрошувальних системах, які є дорогими у встановленні та експлуатації.

7. Дефіцит робочої сили: мобілізація чоловіків та виїзд аграрних фахівців за кордон зменшують кількість досвідчених працівників; зростання вартості праці через дефіцит кваліфікованих кадрів.

8. Регуляторні зміни та євроінтеграція: необхідність відповідати вимогам ЄС щодо якості та безпеки продукції; поступове обмеження вирощування ГМО-культур та заборона використання деяких засобів захисту рослин; складність із сертифікацією та адаптацією до нових екологічних стандартів.

9. Розвиток внутрішньої переробки: зростання попиту на глибшу переробку (виробництво не тільки олії, а й протеїнових концентратів, біодизелю); брак інвестицій у модернізацію переробних заводів: необхідність стимулювання внутрішнього споживання продуктів переробки.

10. Зростання конкуренції на внутрішньому ринку: велика пропозиція на національному ринку через ускладнення експорту, що може призвести до падіння внутрішніх цін; посилення конкуренції між великими агрохолдингами та середніми/малими фермерами; державне регулювання цін та можливі обмеження на експортні квоти.

Попри всі ці виклики, українські аграрії залишаються стійкими та адаптуються до нових умов, активно шукаючи альтернативні шляхи розвитку та експорту.

Незважаючи на те, що в сучасних нестабільних умовах функціонування вітчизняних підприємств дуже важко говорити про будь-які перспективні плани, оскільки доля України зараз більше залежить від геополітики, все ж спробуємо окреслити середньострокові перспективи розвитку ринку олійних культур. Отже, спираючись на думки аналітиків та науковців, можна сформулювати наступні напрями трансформації ринку олійних культур:

- відновлення і розширення посівних площ після закінчення війни;
- подальше зростання вирощування нішевих культур (гірчиці та льону);
- зростання виробництва олії з виноградних кісточок;
- збільшення експорту продукції з високою доданою вартістю;
- диверсифікація експорту та вихід на нові ринки, зокрема в Азії, Африці, Латинській Америці;
- поглиблення співпраці з міжнародними трейдерами та створення спільних логістичних хабів за кордоном;

- подальше впровадження інновацій та цифрових технологій у виробництві олійних культур;

- адаптація до вимог Європейського зеленого курсу (Green Deal);

- співпраця з міжнародними фінансовими організаціями для залучення інвестицій в інфраструктуру та логістику;

- адаптація до змін клімату;

- відновлення та модернізація логістики після закінчення військових дій.

Визначені у статті виклики, що стоять перед агро-виробниками олійно-жирової продукції сьогодні мають бути використані при розробці маркетингових стратегій в процесі побудови матриці SWOT-аналізу підприємства. Встановлені перспективи розвитку ринку олійних культур мають бути розглянуті в цій самій матриці SWOT-аналізу як можливості. Це дасть змогу побудувати ефективну маркетингову стратегію підприємства у сучасних умовах політичної та економічної невизначеності.

Висновки. Отже, Україна продовжує відновлювати ринок олійних культур після значного скорочення посівних площ у 2022 році, спричиненого військовою агресією РФ. Незважаючи на складні умови, зокрема військові ризики, логістичні труднощі та коливання світових цін, аграрний сектор демонструє адаптивність і зростання врожайності. Внутрішній попит на олію залишається стабільно високим, що стимулює розвиток виробництва та переробки. Проте відновлення довоєнних обсягів виробництва очікується не раніше 2030-х років, оскільки підприємства стикаються з проблемами браку фінансування, дефіцитом робочої сили та кліматичними змінами. Українські агро-виробники активно шукають нові можливості для розвитку і збільшення прибутковості своєї діяльності. Зокрема вони розширюють вирощування нішевих культур, адаптуються до вимог міжнародних ринків і запроваджують інноваційні технології. Майбутнє ринку олійних культур буде залежати від геополітичної ситуації, інтеграції з ЄС та інвестицій у модернізацію галузі. Визначені виклики та перспективи розвитку необхідно враховувати при розробці ефективних маркетингових стратегій для забезпечення стійкого зростання галузі.

Список використаних джерел:

1. Виробництво олійних в Україні в 2024 році зростає за рахунок сої - прогноз АПК-Інформ. URL: <https://www.apk-inform.com/uk/infographics/1540310>.
2. Війна та зміна клімату внесли корективи у зони вирощування гірчиці. URL: <https://surl.gd/miucdl>.
3. Гарбар В.А. (2018). Вплив галузевих особливостей на формування ринку олійно-жирової продукції в Україні. Економіка і суспільство, № 16. С. 114-120.
4. За перші сім місяців 2024/25 МР експорт з України зернових і олійних культур збільшився на \$1,3 млрд – УЗА. URL: <https://www.apk-inform.com/uk/news/main/1546673..>
5. Литовченко Л.В. (2023). Стратегії підвищення економічної ефективності діяльності підприємств з виробництва та переробки продукції олійних культур : дис... PhD : 051. Полтава, 188 с.
6. Покинчерета В.В., Тімченко О.Л. (2023). Світовий ринок соняшникової олії: аналіз стану та тенденцій розвитку. Ефективна економіка, № 10. URL: DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.10.34>.
7. Ринок олії в Україні: аналіз поточного стану й прогнозів від BDO в Україні. URL: <https://surl.li/fgjzgp>.
8. Чехова І.В. (2022). Особливості функціонування ринку олійних культур в Україні. Науково-технічний бюлетень Інституту олійних культур НААН, № 32. С. 154-161.

9. Шандрівська О.Є., Питуляк Н.С., Греб О.І. 92024). Дослідження ринку соняшникової олії у світі та Україні. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку, № 2(12). С. 365-382.

References:

1. Vyrobnystvo oliinykh v Ukraini v 2024 rotsi zroste za rakhunok soi – prohnnoz APK-Inform [The production of oilseeds in Ukraine in 2024 will increase due to soybeans – forecast by APK-Inform]. (2023). Retrieved from: <https://www.apk-inform.com/uk/infographics/1540310>. [in Ukrainian].
2. Viina ta zmina klimatu vnesly korektyvy u zony vyroshchuvannia hirchytisi [The war and climate change have adjusted the mustard growing areas]. (2023). Retrieved from: <https://surl.gd/miucdl>. [in Ukrainian].
3. Harbar, V.A. (2018). Vplyv haluzevykh osoblyvostei na formuvannia rynku oliino-zhyrovoi produktsii v Ukraini [Influence of sectoral characteristics on the formation of the oil and fat market in Ukraine]. *Ekonomika i suspilstvo*, No. 16. Pp. 114–120. [in Ukrainian].
4. Za pershi sim misiatsiv 2024/25 MR eksport z Ukrainy zernovykh i oliinykh kultur zbilshyvsia na \$1,3 mlrd – UZA [In the first seven months of the 2024/25 MY, the export of grain and oilseeds from Ukraine increased by \$1.3 billion – UZA]. (2023). Retrieved from: <https://www.apk-inform.com/uk/news/main/1546673>. [in Ukrainian].
5. Lytovchenko, L.V. (2023). Stratehii pidvyshchennia ekonomichnoi efektyvnosti diialnosti pidpriemstv z vyrobnystva ta pererobky produktsii oliinykh kultur [Strategies for increasing the economic efficiency of enterprises engaged in the production and processing of oilseed products] (PhD dissertation). Poltava. [in Ukrainian].
6. Pokynchereda, V.V., & Timchenko, O.L. (2023). Svitovyi rynek sonyashnykovoii olii: analiz stanu ta tendentsii rozvytku [Global sunflower oil market: state analysis and development trends]. *Efektivna ekonomika*, No. 10. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.10.34>. [in Ukrainian].
7. Rynek olii v Ukraini: analiz potochnoho stanu y prohnzoviv vid BDO v Ukraini [Oil market in Ukraine: analysis of the current situation and forecasts by BDO in Ukraine]. (2024). Retrieved from: <https://surl.li/fgjzgp>. [in Ukrainian].
8. Chekhova, I.V. (2022). Osoblyvosti funktsionuvannia rynku oliinykh kultur v Ukraini [Peculiarities of the functioning of the oilseed market in Ukraine]. *Naukovo-tekhnichnyi biuleten Instytutu oliinykh kultur NAAN*, No. 32. Pp. 154–161. [in Ukrainian].
9. Shandrivska, O.Ye., Pytuliak, N.S., & Hreb, O.I. (2024). Doslidzhennia rynku sonyashnykovoii olii u sviti ta Ukraini [A study of the sunflower oil market in the world and in Ukraine]. *Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia ta problemy rozvytku*, No. 2(12). Pp. 365–382. [in Ukrainian].